

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΚΙΜΩΝΑ ΧΑΤΖΗΜΠΙΡΟΥ ΣΤΗ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΔΕΥΑΚ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω για την πρόσκληση σ' αυτή την διημερίδα στην οποία έχουν ακουστεί πολλές χρήσιμες απόψεις, αν και το χρησιμότερο ήταν ίσως ο ήχος της βροχής απ' έξω, που αν συνεχιστεί αρκετά, θα αμβλύνει πολλά από τα προβλήματα.

Εν πάσει περιπτώσει στη δική μου ομιλία θα προσπαθήσω να κάνω έναν γενικότερο σχολιασμό πραγμάτων που ακούστηκαν, ελπίζοντας ότι αυτό θα δώσει περισσότερα ερεθίσματα στη συζήτηση που ακολουθεί.

Η χθεσινή συζήτηση λοιπόν ήταν έντονη, αλλά και πολύ ενδιαφέρουσα, εμένα προσωπικά μου θύμισε το «πήραμε τη ζωή μας λάθος» και πραγματικά νομίζω η αίσθηση ήταν ότι κάποιο λάθος υπάρχει σ' όλα αυτά και ότι πρέπει να αναζητήσουμε κάποιο διαφορετικό δρόμο.

Είναι παρήγορο ίσως να σκεφτούμε ότι στην αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών, στην αναζήτηση ενός νέου δρόμου, δεν είμαστε μόνοι μας. Πρόκειται για κλασικά προβλήματα εκμετάλλευσης φυσικών πόρων σε στενότητα. Είναι προβλήματα που εμφανίζονται σ' όλα τα μήκη και πλάτη της γης, σε χώρες βόρειες ή νότιες, πλούσιες και φτωχές. Ανάμεσα στα προβλήματα στενότητας των φυσικών πόρων, μια από τις πρώτες αν όχι την πρώτη θέση κατέχει αναμφισβήτητα το πρόβλημα της διαχείρισης των υδατικών πόρων.

Όταν λοιπόν έχουμε συγκρούσεις για χρήση των φυσικών πόρων, γενικά προκύπτουν ορισμένες αντιθέσεις, που μπορούν να ομαδοποιηθούν ως εξής: είναι κατ' αρχήν αντιθέσεις απαιτήσεων για χρήσεις δηλαδή σε τελική ανάλυση αντιθέσεις συμφερόντων. Είναι επίσης αντιθέσεις διαφορετικών νοοτροπιών, οι οποίες εκπορεύονται από διαφορετικές φιλοσοφίες ή ιδεολογίες. Τέλος είναι αντιθέσεις πολιτικών πρακτικών.

Δεν είναι δυνατόν να γίνει ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων σε στενότητα χωρίς να προηγηθεί μια βασική αλλαγή φιλοσοφίας η οποία συνιστά ουσιαστική πολιτιστική αλλαγή. Πρόκειται για το πέρασμα από την λογική της εκμετάλλευσης του φυσικού πόρου στη λογική της διαχείρισης. Είναι μια μεγάλη διαφορά, ένα μεγάλο άλμα. Η διαχείριση σε τελευταία ανάλυση τι είναι; Είναι αυτό που ο λαός έχει διατυπώσει ως εξής: «δεν μπορούμε να έχουμε και την πίτα ολάκερη και τον σκύλο χορτάτο». Η διαχείριση είναι ακριβώς η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του προβλήματος της πίτας, το οποίο παρουσιάζει διάφορες πλευρές. Κατ' αρχήν η πίτα έχει ορισμένα όρια που δεν είναι πάντα φανερά και πρέπει να τα προσδιορίσουμε. Υπάρχει το γνωστό πρόβλημα του μοιράσματος, της κατανομής της πίτας. Υπάρχει το πρόβλημα πώς θα μεγεθύνουμε την πίτα, που δεν μπορούμε να το κάνουμε με οποιοδήποτε τρόπο, αλλά κάτω από όρους που εξαρτώνται από τη φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος, αλλά και από την τεχνολογία. Υπάρχει όμως και το πρόβλημα της κατανάλωσης της πίτας. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και τον τρόπο κατανάλωσης, διότι δεν είναι σημαντικό μόνο το μέγεθος της πίτας αλλά και η νοστιμιά, η ποιότητά της.

Εδώ κι αρκετές δεκαετίες έχουν συνειδητοποιηθεί μεγάλα παγκόσμια προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον και τα οποία συζητιούνται όλο και περισσότερο σε όλο και πιο πολλές διεθνείς συναντήσεις, διασκέψεις κλπ. Θα μπορούσε κανείς να τα κατατάξει σε δύο μεγάλες κατηγορίες: είναι τα προβλήματα που αφορούν βλάβες του περιβάλλοντος και εκείνα που αφορούν εξάντληση των φυσικών πόρων. Σε πολλές περιπτώσεις είναι δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου προβλήματος, αλλά θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε όλες τις περιπτώσεις δεν είναι άσχετα από τον άνθρωπο, αλλά είναι προβλήματα με συνέπειες πολύ σημαντικές για τους ανθρώπους και για όλη την ανθρωπότητα.

Υπάρχουν πολλές δυνατές απαντήσεις στα προβλήματα αυτά. Υπάρχει κατ' αρχήν η κλασική απάντηση της άκρατης ανάπτυξης. Διαφορεί για το περιβάλλον, φέρνει αγαθά και ικανοποίηση στους ανθρώπους, αλλά, όπως συνειδητοποιούμε όλο και περισσότερο, έχει μεγάλες και μη επανορθώσιμες συνέπειες.

Υπάρχει η απάντηση της λεγόμενης βαθιάς οικολογίας, που εμπνέεται κυρίως από την ιερότητα της φύσης και προτείνει ουσιαστικά να μην την αλλάξουμε για να μην θίξουμε την φυσική αρμονία. Περιορίζει επομένως πάρα πολύ τις δυνατότητες να κάνουμε ο,τιδήποτε.

Υπάρχει η απάντηση της μετριοπαθούς οικολογίας, η οποία προτείνει την οικοανάπτυξη, ανάπτυξη μεν, αλλά εξαιρετικά περιορισμένη και σεβόμενη όσο το δυνατόν περισσότερο όλους τους οικολογικούς περιορισμούς και κύκλους.

Τέλος υπάρχει η απάντηση της αειφορίας η οποία προτείνει πλήρη ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αλλά με μέτρο, ώστε να μην θίγεται η ποιότητα του περιβάλλοντος, παρ' όλο που το μέτρο αυτό δεν είναι τόσο σαφές στην εφαρμογή. Είναι η διατήρηση της ποιότητας και της ποσότητας των πόρων για τις ερχόμενες γενιές, για να μπορέσουν να απολαύσουν και αυτές τουλάχιστον όσο απολαμβάνουμε εμείς.

Η γοητεία που ασκεί κάθε μια από αυτές τις απαντήσεις εξαρτάται από τις αξίες και προτεραιότητες του καθένα.. Είναι εντυπωσιακή πάντως η απήχηση της αειφορίας. Είχε μια εκρηκτική αύξηση τα τελευταία 14 χρόνια απ' το 1987 που γεννήθηκε μέχρι σήμερα, σ' όλο τον κόσμο, σε πλούσιους και φτωχούς, στους ανεπτυγμένους και στον τρίτο κόσμο, σε επιστήμονες και πολιτικούς, σε οικολόγους και μη οικολόγους. Είναι βέβαια μια απάντηση που γενικώς δεν απογοητεύει, είναι ίσως εκείνη η χρυσή τομή που μπορεί να λειτουργήσει ως κατευθυντήρια γραμμή. Η αειφορία λοιπόν πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι πάνω απ' όλα σημαίνει εξοικονόμηση, σημαίνει ότι υπολογίζουμε την φέρουσα ικανότητα του συστήματός μας, του χώρου, του περιβάλλοντος και τη σεβόμαστε. Η αειφορία προϋποθέτει λοιπόν αυτοσυγκράτηση, δηλαδή σε τελευταία ανάλυση σημαίνει *λιτότητα*, μια αρχαία ελληνική αρετή που έχει δυσφημιστεί στις μέρες μας.

Το πλαίσιο της αειφορίας είναι περιοριστικό, μπορούμε όμως να το διευρύνουμε εφαρμόζοντας κάποιες περιβαλλοντικές λύσεις που βασίζονται σε «έξυπνες» τεχνολογίες, σε τεχνολογίες που είναι αποδοτικές χωρίς να υποβαθμίζουν το περιβάλλον. Έτσι λοιπόν, η αειφορία αξιοποιεί και συχνά απαιτεί τις τεχνολογικές βελτιώσεις, δεν αφήνει τα πράγματα όπως είναι, αλλά

ενθαρρύνει την προσπάθεια να κερδίσουμε περισσότερα από τη φύση σεβόμενοι τα ισχύοντα όρια.

Η αειφορία όμως υποχρεώνει ταυτόχρονα και σε καθορισμό προτεραιοτήτων. Χωρίς προτεραιότητες δεν μπορούμε να κάνουμε επιλογές και να πάρουμε αποφάσεις. Πώς όμως θα καθοριστούν οι προτεραιότητες; Θα πρότεινα να πάμε πολλά χρόνια πίσω και να θυμηθούμε μερικές βασικές αρετές της ανθρώπινης σκέψης, οι οποίες γεννήθηκαν μεν σ' αυτόν τον τόπο, αλλά έχουν σε μεγάλο βαθμό παραμεληθεί από μάς, ενώ έχουν πολύ αξιοποιηθεί από άλλους λαούς: το «γνώθι σ' αυτόν», την αυτογνωσία που σημαίνει και αυτοέλεγχο, την υπερίσχυση του *ορθού λόγου* ως το καλύτερο μέσο αντιμετώπισης προβλημάτων, το *σεβασμό στους νόμους*, στους συλλογικούς κανόνες. Η τήρηση των κανόνων προϋποθέτει βέβαια να έχουμε καταλάβει το πρόβλημα, επομένως συνυπάρχει με την ανάγκη της *γνώσης*, της σωστής μελέτης.

Δεν είναι υπερβολή να πω ότι οι σύγχρονες εξελίξεις στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των φυσικών πόρων δεν είναι, σε τελευταία ανάλυση, παρά η εφαρμογή αυτών των αρετών. Θα παραθέσω σχετικά ένα παράδειγμα που αναφέρθηκε ήδη και από προηγούμενους ομιλητές και το οποίο κατά τη γνώμη μου είναι εξαιρετικά διδακτικό. Πρόκειται για την οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2000/60, την σπουδαία οδηγία για τα νερά, η οποία έχει ημερομηνία έκδοσης 22 Δεκεμβρίου 2000 στην επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παίρνοντας αφορμή από αυτή την ημερομηνία, θα έλεγα ότι η οδηγία αυτή είναι ένα από τα τελευταία σημαντικά κείμενα του 20ου αιώνα και αυτό είναι συμβολικό, διότι θέτει σε ορθολογικές βάσεις ένα από τα οξέα προβλήματα που θα μας απασχολήσουν τον 21^ο αιώνα, το πρόβλημα της διαχείρισης των νερών. Τίθεται σε ορθολογικές βάσεις και με αξιόλογες πιθανότητες εφαρμογής στην Ευρώπη, που είναι το πολιτιστικά πιο εξελιγμένο κομμάτι του κόσμου μας. Επομένως, μπορεί αυτό να αποτελέσει και ένα παράδειγμα για το χειρισμό ανάλογων προβλημάτων, που παρουσιάζονται με ακόμα πιο οξύ τρόπο σε άλλες περιοχές του κόσμου.

Η οδηγία λοιπόν αυτή, όπως πολύ ωραία επισημαίνεται σε ένα κείμενο του κ. Δημάρχου της Καρδίτσας που διάβασα χθες, περιλαμβάνει κανόνες για την διαχείριση σε επίπεδο λεκανών απορροής, όπως είναι η επιστημονική θέση του προβλήματος και περιλαμβάνει την απαίτηση για ένα ικανοποιητικό υδατικό καθεστώς από πλευράς ποιότητας και ποσότητας των νερών. Περιλαμβάνει ακόμη κανόνες για την παρακολούθηση της κατάστασης των νερών και επίσης προτείνει την αναγνώριση του εξωτερικού κόστους. Αυτό εκφράζεται επί πολλά χρόνια στον περιβαλλοντικό χώρο με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία, στην περίπτωση των φυσικών πόρων, σημαίνει ότι το κύριο βάρος αντιστοιχεί στο χρήστη του πόρου.

Θα ήθελα τώρα να περάσω στο δεύτερο και τελευταίο μέρος της εισήγησής μου, σχολιάζοντας ορισμένα από αυτά που άκουσα μέχρι τώρα σ' αυτή την διημερίδα. Χρειάζεται λοιπόν φορέας διαχείρισης σε μια τέτοια περίπτωση όπως είναι εδώ η Λίμνη Ταυρωπού. Η διαχείριση και μάλιστα από έναν τοπικό φορέα είναι οπωσδήποτε μια λύση προτεραιότητας, μια λύση που δείχνει ότι η

τοπική κοινωνία έχει την ικανότητα και την θέληση να συνειδητοποιήσει και να αναλάβει τα προβλήματα. Σε περίπτωση που δεν μπορεί να το κάνει, για διάφορους λόγους, τότε είναι φυσικό να έρθει ο κανόνας απ' έξω, δηλαδή ο εθνικός ή ο υπερεθνικός νόμος που θα ορίσει το τι ακριβώς πρέπει να γίνει. Βέβαια, ούτως ή άλλως, τις γενικές κατευθύνσεις για το τι πρέπει να γίνει δεν μπορεί παρά να τις δίνει κάποιος γενικότερος νόμος. Παρ' όλα αυτά έχω την εντύπωση ότι αν οι τοπικοί παράγοντες συμφωνούν *ομόφωνα* για το τι πρέπει να γίνει, τότε είναι ίσως περιττός ο οποιοσδήποτε εξωτερικός έλεγχος. Εδώ όμως θέλω να τονίσω την αντιπαράθεση με την άλλη δυνατότητα που προτάθηκε, δηλαδή την εκμετάλλευση πόρων για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Με άλλα λόγια την κατασκευή νέων έργων. Αυτή είναι μία λύση που πρέπει να εφαρμόζεται με εξαιρετική φειδώ, διότι τα έργα έχουν κόστος, χρειάζονται χρηματοδότηση, έχουν επιπτώσεις κοινωνικές, περιβαλλοντικές κλπ. Να μην ξεχνάμε δε ότι τα έργα ποτέ δεν πρέπει να τα βλέπουμε ξεχωριστά, αποσπασματικά, διότι πάντα αποτελούν μέρος ενός ενιαίου συστήματος έργων κι ενός ενιαίου συστήματος λειτουργίας της φύσης και των ανθρώπων, το οποίο σπάνια είμαστε σε θέση να το δούμε συνολικά. Όταν π.χ. αποξήραναν την λίμνη της Ξυνιάδας, δεν είχαν φανταστεί όλες τις επιπτώσεις που, όπως ανέφεραν άλλοι ομιλητές, εμφανίζονται σήμερα στον ευρύτερο χώρο. Λίγα χρόνια μετά, κατασκευάστηκε η τεχνητή λίμνη Ταυρωπού που είναι το αντίστροφο, δηλαδή ενώ έδιωξαν το νερό από κάποιο χώρο με την πρώτη παρέμβαση, εδώ κρατάνε το νερό με τη δεύτερη. Είχαν μήπως φανταστεί όλες τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις ή τη συσχέτιση που το δεύτερο έργο θα έπρεπε να έχει με το πρώτο; Όχι βέβαια, είναι περίπου αδύνατο επιστημονικά να κάνει κανείς τόσο πολύπλοκες συσχετίσεις, που θα ήταν όμως πολύ χρήσιμες. Να λοιπόν ένας λόγος ακόμη για τον οποίο τα έργα πρέπει να γίνονται με φειδώ και με πολύ προσοχή.

Ακούστηκε προηγουμένως και λέγεται πολύ συχνά ότι χάνεται το νερό στη θάλασσα, Τονίζω ότι από επιστημονική άποψη αυτό είναι τελείως λάθος. Ποτέ, σε καμία περίπτωση, το νερό δεν πάει χαμένο, αντίθετα πάντα το νερό κάπου πάει και κάτι κάνει εκεί που πάει. Αυτό που κάνει συμβάλει με κάποιο τρόπο στη λειτουργία του όλου συστήματος και πολλές φορές αγνοούμε τελείως το τι θα γίνει αν το νερό αλλάξει δρόμο.

Αναφέρθηκε, έχει ακουστεί και από επίσημα χείλη, ο όρος «οικολογική εκτροπή». Εγώ θα έλεγα ότι μπορεί κάποιες εκτροπές ποταμών να είναι χρήσιμες για κάποιους επιμέρους στόχους, δεν υπάρχει όμως καμία οικολογική εκτροπή, υπάρχουν μόνον οικολογικές παρεκτροπές.

Ακούστηκε, χθες νομίζω, μια αμφισβήτηση για το κατά πόσον υπάρχει οικοσύστημα στην τεχνητή λίμνη. Εδώ το φυσικό περιβάλλον ήταν χερσαίο εμείς το κάναμε υδατικό, κάναμε μια λίμνη, επομένως τι οικοσύστημα θέλετε; Σωστό, αλλά το χερσαίο οικοσύστημα, έχοντας καταστραφεί, μετατράπηκε σε υδατικό, το οποίο είναι μεν τεχνητό, αλλά μπορεί να έχει αξία και να κάνει κάποιες λειτουργίες. Δεν θα ισχυριστώ ότι αυτό το λιμναίο οικοσύστημα έχει κάποια πολύ μεγάλη οικολογική αξία. Είναι όμως πολύ αξιόλογο αισθητικά. Και αυτό τώρα αποδεικνύεται από την μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Άρα έχει

προκύψει κάτι ωραίο εδώ, που κι αν δεν το πούμε οικοσύστημα, είναι πάντως ένα σημαντικό πράγμα που πρέπει να το προσέξουμε.

Προτάθηκε επίσης ότι το κύριο πράγμα που πρέπει να σκεφτούμε είναι το τι θα κάνουμε αύριο. Εγώ αντιλέγω σ' αυτό ότι το κύριο πράγμα είναι το τι θα κάνουμε μεθαύριο. Κι ανάμεσα σε αυτά που θα κάνουμε μεθαύριο, θα είναι να λυπόμαστε για τις επιπτώσεις αυτών που θα έχουμε κάνει αύριο. Αυτή είναι η λογική, η οποία μπορεί σε κάποιο βαθμό να μας προστατεύσει από τις δυσάρεστες παρενέργειες των όσων κάνουμε και πρέπει αυτή την λογική να την αποδεχθούμε πλήρως. Πρέπει να σκεφτόμαστε για μεθαύριο.

Θέλω όμως να επισημάνω ότι, πέρα από τις αντιθέσεις για το τοπικό πρόβλημα υπάρχουν και συγκλίσεις. Όλοι αναγνωρίζουν την τροφική κατάσταση της λίμνης κι αυτό το είδαμε σε κείμενα της δουλειάς που κάνει η ANKA με το LIFE κλπ. Υπάρχει λοιπόν μία τάση της τροφικής κατάστασης της λίμνης από την ολιγοτροφία προς τη μεσοτροφία. Επισημαίνω ότι αυτό είναι πολύ ανησυχητικό. Θα πρέπει κατά το δυνατό να σταματήσει αυτή η τάση ή να επιβραδυνθεί. Είναι μια ορεινή λίμνη, δεν είναι βαθιά όπως άλλες ορεινές λίμνες, αλλά θα πρέπει να είναι μια λίμνη κατ' αρχήν ολιγοτροφική και αυτό θα εξασφαλίζει και πολύ καλή ποιότητα νερού για ύδρευση. Επομένως εδώ βλέπω ότι υπάρχει σύγκλιση ανάμεσα στην καλή κατάσταση του οικοσυστήματος, δηλαδή στην ολιγοτροφία και στην καλή ποιότητα του πόσιμου νερού που θα μπορεί να δίνει αυτή η λίμνη. Συγκλίνει μ' αυτά και το ενδιαφέρον της τουριστικής εκμετάλλευσης, η οποία απαιτεί καλή κατάσταση του τοπίου, περιορισμένη διακύμανση της λίμνης, γιατί το να έρχονται εδώ χιλιάδες τουρίστες και να βλέπουν τη λίμνη εκεί κάτω χαμηλά δεν νομίζω ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Είναι φανερό ότι η σταθερή στάθμη της λίμνης ευνοεί και την ανάπτυξη του τουρισμού.

Έτσι φθάνουμε πάλι στο σημαντικότερο ζήτημα, που είναι το θέμα των προτεραιοτήτων. Συγκεντρώνοντας όσα ακούστηκαν και με απλή σκέψη μπορεί πρόχειρα να απαριθμήσει κανείς ένα σύντομο κατάλογο προτεραιοτήτων:

Υπάρχει μια πρώτη προτεραιότητα, η ύδρευση. Η καλή οικολογική κατάσταση της λίμνης, το οικοσύστημα και το φυσικό τοπίο είναι επίσης μια προτεραιότητα που δεν έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη. Υπάρχουν τώρα άλλες προτεραιότητες που νομίζω ότι μπορούμε συνολικά να τις θεωρήσουμε ως δεύτερες προτεραιότητες. Η παραγωγή ενέργειας, η γεωργική παραγωγή, δηλαδή οι αρδεύσεις, η κτηνοτροφική παραγωγή, όπου μπορεί να συμπεριληφθεί και η ιχθυοπαραγωγή, καθώς και ο τουρισμός. Όλα αυτά πρέπει να έχουν δεύτερη προτεραιότητα, με την έννοια ότι η παραγωγική διαδικασία, οι οικονομικοί στόχοι δεν μπορούν να είναι πάνω από την υγεία των ανθρώπων.

Έτσι λοιπόν μπορεί κανείς να καταλήξει με λογική ότι η βέλτιστη εξυπηρέτηση των στόχων σε μια τέτοια περίπτωση θα ήταν η διατήρηση μιας σταθερής στάθμης της λίμνης σε σχετικά υψηλό επίπεδο. Εν πάσει περιπτώσει, το «σχετικά υψηλό» μπορεί να κριθεί από μια μελέτη, το ποιο πρέπει να είναι σε υπερετήσια βάση και ανάλογα με τις δυνατότητες και τις απαιτήσεις. Μία στάθμη, η οποία θα είχε φυσική διακύμανση, που θα εξαρτιόταν κυρίως από το

υδρολογικό έτος, από τις εισροές περισσότερο και όχι τόσο από τις χρήσεις που θα ήταν λίγο πολύ σταθερές.

Θα ήθελα να επισημάνω ότι αυτή η κατάληξη, η οποία προκύπτει με λογική και οικολογική προσέγγιση, συμπίπτει εντυπωσιακά με αυτό που πρότεινε ο κ. Κουτσογιάννης, σκεπτόμενος με πολύ διαφορετικό τρόπο. Έχουμε πολλές διαφωνίες σε διάφορα θέματα, αλλά είναι ενδιαφέρουσα η σύγκλιση, ότι συμπίπτουν οι προτάσεις. Αυτή λοιπόν η σταθερή στάθμη θα εξασφάλιζε αναμφισβήτητα καλή ποιότητα για ύδρευση, καλή ποιότητα του οικοσυστήματος και του φυσικού τοπίου και καλή ποιότητα του τουρισμού. Συνεπάγεται μάλλον κάποιους, όχι πολύ μεγάλους αν επικρατήσει η λογική και χρησιμοποιηθεί η τεχνολογία, περιορισμούς σε μερικές παραγωγικές διαδικασίες. Μ' αυτήν την έννοια λοιπόν, νομίζω ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα οικολογικό κριτήριο για το τι πρέπει να γίνει εδώ, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις. Πρόκειται για το κριτήριο του *τοπίου*, δηλαδή η βελτιστοποίηση προτεραιοτήτων επιτυγχάνεται όταν το φυσικό τοπίο αναβαθμίζεται, με άλλα λόγια η πιο καλαίσθητη λύση είναι και η καλύτερη.

Ευχαριστώ